

Gefördert durch

Erasmus+
Schulbildung

CULPEER

CULPEER

Подходи за културно и взаимно обучение в училищата за младежи в
неравностойно положение и бежанци

Erasmus+ KA2

Съкратено ръководство за интегриране и приложение на подход "CULPEER" в училищата

**Автори: Фаниа Паликаракис, Клаудио Инголя, Мрина
Алаймо, Улрих Дирман, Тина Трдин, Ралф Класен,
Жени Личева, Зорница Станева**

**С принос от: Рене Алимиси, Дафне Гаврили, Мариета
Георгиева, Ели Цветанова, Алесандра Картхойзер,
Корнелиа Хадади**

Разпространение: *Свободно/*

Версия: *01/22.07.2017*

Етап на изпълнение: *приключен*

Декларация

Този доклад е изработен в контекста на проект CULPEER. При използването на други публикувани и непубликувани източници, същите са отбелязани в текста.

Copyright

© Copyright 2016 - 2018 консорциум CULPEER

Всички права запазени.

Този документ е лицензиран за обществеността по международен лиценз Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Funding Disclaimer

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Тази публикация отразява само личните виждания на нейния автор и от Комисията не може да бъде търсена отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

Contents

Използвани термини.....	4
Въведение	7
1. Причини за изключване и групи, застрашени от изключване в страните партньори по проекта	10
2. Защо е важно образованието да бъде включващо и по какъв начин подходите за културно и взаимно обучение биха били от полза?	17
3. Как да подготвите вашето училище / младежи център за процеса на включване – какво трябва да имате предвид ако искате да предлагате включващо образование	19
4. Какво да очаквате от петте електронни модула и онлайн портала	25
5. Заключение.....	26

Използвани термини

Социално изключване

...отива отвъд (*бедността*), обхваща лишения не само от материални блага, но също и от нематериални блага, водещо до „социална, икономическа и политическа маргинализация“.¹ Гореспоменатото включва:

- живот в бедност (дом, храна, облекло)
- бедност по отношение на здравни услуги и трудности за получаване на такива
- пречки за участие в обществения социален и/или политически живот
- пречки за участие в културни дейности
- усещане за изолация от общността, както емоционална, така и психологическа

Социалната интеграция представлява „процес, чрез който индивидът става част от социалната система, приемайки ценностите, които дефинират правовия ред (..) посредством преноса на културни модели и доминантните типове поведение, носени от училището домакин и основните местни групи“². Според това разбиране обаче, идеята за интеграцията е концепция, която може да бъде свързана с "асимиляция" (което не включва взаимен обмен), която според Касъл и Милър: "може да задълбочи чувството за маргинализация и конфликт"³. Според заявеното в Общите основни принципи на политиката за интеграция на имигранти в ЕС, интеграцията е „динамичен, двупосочен процес на взаимно приспособяване на всички имигранти и жители на страните членки“⁴, придружен от уважаване на основните ценности на Европейския съюз от една страна и гарантиране на упражняването на различни култури и религии според Хартата за фундаменталните права от друга страна.

Включването добавя към концепцията за социална интеграция справедливо взаимно влияние между човека и обкръжаващата го среда.

Взаимно обучение

Взаимното обучение включва участници на сходна възраст, или обвързани от някакъв споделен интерес, в процес на взаимен обмен на опит и знания. То може да се случва нарочно – чрез фасилитирани формални възможности от сорта на групи за взаимно обучение, или случайно – посредством неформално и случайно учене. Техниката съчетава формални и неформални обучителни стратегии. Взаимното обучение се случва между равни, при което посланията са далеч по-лесни за възприемане и припознаване. Поради това тази форма на учене има най-устойчиви резултати.

¹ Дж. Паolini, "Изключване на младежи и уроци от младежка работа; Доказателства от литература и проучвания", Изпълнителна агенция образование, аудиовизия и култура (EACEA), Европейска Комисия..

² http://www.treccani.it/enciclopedia/integrazione-sociale_%28Enciclopedia-delle-scienze-sociali%29/

³ <http://www.parlarecivile.it/argomenti/immigrazione/integrazione.aspx> "Integrazione (inclusione/esclusione, interazione, assimilazione, multiculturalismo)"

⁴ Съвет на ЕС, Съобщение 14615/04 - http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/82745.pdf

Културно и взаимно обучение (КВО)

Има три разбирания относно културното и взаимно обучение, които споделяме в проект CULPEER ЗА ИНТЕГРАЦИЯ:

- Обучителна техника, при която се включват равнопоставени участници в процес на преподаване и научаване на желани културни умения (театър, музика, писателски умения, представления, танци, езици, цирк, акробатика, интернет базирани арт техники, комбинирани пърформанси)
- Включване на равнопоставени участници в процес на учене относно различни култури
- Включване на равнопоставени участници с различен културен произход в програма за учене на желани културни компетенции И межкултурни компетенции.

Бежанец

Дефиниции според:

- Конвенцията за бежанците на ОН от 1951г.⁵ (в член 1.А.2): "бежанец" е приложимо към всеки човек, който „поради основателен страх от преследване по причини от расов, религиозен, национален характер или поради членуване в дадена социална или политическа група, е напуснал страната си на произход и няма възможност, или поради въпросния страх, не желае да попадне под закрилата на въпросната страна; или който, останал без националност и бидейки извън страната, в която е пребивавал, в резултат на такива събития не може, или поради страх, не желае да се върне в нея."

- Конвенцията за специфичните аспекти на бежанските проблеми в Африк, приета от Организацията за Африканско обединение през 1969г., приема и разширява дефиницията в конвенцията за бежанците от 1951г., както следва: "всеки човек, който, поради външна агресия, окупация, чуждестранна доминация или събития, които сериозно нарушават обществения ред в част или на цялата територия на страната му на произход или националност, е принуден да напусне дома си, за да търси убежище на друго място, извън страната си на произход или националност."⁶

- регионална латиноамериканска декларация: "лица, които са избягали от техните страни, защото техния живот, безопасност или свобода са застрашени от насилие, чуждестранна агресия, вътрешни конфликти, всеобщо нарушаване на човешките права или други обстоятелства, които сериозно нарушават обществения ред."⁷

- самата Агенция за бежанците към ОН, в допълнение към дефиницията от 1951г., разпознава като бежанци, хора, които: "са извън страната им по националност или пребиваване и нямат възможност да се завърнат в нея, поради сериозни и разнородни

⁵ Convention and Protocol relating to the Status of Refugees (PDF), Geneva, Switzerland: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Communications and Public Information Service, 1967 - <http://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b66c2aa10.pdf>

⁶ Assembly of Heads of State and Government (Sixth Ordinary Session) (September 1969). "OAU convention governing the specific aspects of refugee problems in Africa" - <http://www.unhcr.org/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html>

⁷ "Cartagena Declaration on Refugees" - <http://www.unhcr.org/about-us/background/45dc19084/cartagena-declaration-refugees-adopted-colloquium-international-protection.html>

заплахи за живота, физическата безопасност или свободата, произтичащи от всеобщо насилие или събития, които сериозно нарушават обществения ред."⁸

- скоро ще бъде приета и наредба на ЕС, която ще предостави защита за бежанци, напускащи страните си на произход или националност поради екологични причини.

- принудителна миграция: 'обобщен термин, който се отнася до придвижването на бежанци и обезселени, прокудени хора (поради конфликти), както и хора принудени да напуснат поради природни или екологични бедствия, химически и ядрени бедствия, чума или проекти за развитие, предприети от различни финансови механизми.

Краткосрочни/средносрочни/дългосрочни предложения за културно и взаимно обучение

Краткосрочните предложения включват еднократни или неколкочатни посещения в дадено училище – с представления и/или уъркшоп/и – които нямат устойчив характер.

Средносрочните предложения са по-продължителни обмени – включващи представления за генериране на интерес, съвместни уъркшопи и представяния на резултати – с една или повече групи за културно и взаимно обучение в рамките на един учебен срок или учебна година.

Дългосрочните предложения включват многогодишна, устойчива съвместна работа с групи за културно и взаимно обучение, често довеждаща до създаването на нова културна група и нови млади лидери/обучители.

Мигрант/миграция/имиграция

Имиграцията е международното движение на хора към целева страна, за която те не са местни или за която нямат гражданство, така че да се заселят или да живеят там, особено като постоянни жители или натурализирани граждани, или да станат част от работната сила като работници мигранти или временно – като чуждестранни работници.

За децата на мигрантите, без значение дали са мигрирали с техните родители или са родени в страната домакин, се счита, че са с **мигрантски произход**.

Икономически мигрант⁹ е някой, който емигрира от даден регион към някой друг в търсене на подобряване на жизнения си стандарт, защото условията на живот или възможностите за работа в родния му край не са добри.

Имигрантите са хора, които работят легално в друга страна.

Целева група

Това са деца и младежи, които поради някаква причина са застрашени от изключване, изолация или ранно отпадане от училище.

Културна група за взаимно обучение

⁸ Кабинет на главния комисар на ОН по бежанските въпроси (UNHCR) (юли 2011г.). "UNHCR ръководство за презаселване" (PDF), стр. 19. - <http://www.unhcr.org/46f7c0ee2.pdf>

⁹ <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/economic-migrant>

Това са деца и младежи, които са организирани в културна група, която е подготвена да провежда дейности за взаимно обучение. Те предлагат както представления за генериране на интерес, така и краткосрочни, средносрочни и дългосрочни уъркшопи и курсове в различна артистична област.

Артистичен и образователен директор

Експерт, който може да инициира, проследи и отчете дейности за културно и взаимно обучение – от подбора на културната група за взаимно обучение (без значение дали става дума за група от различен континент или от съседно училище) и набирането на целевата група (деца и младежи, застрашени от изключване и изолация), с която да се работи за постигането на конкретни цели, до отчитането на постигнатите резултати и фасилитирането на междинното и/или заключително представяне.

Уъркшоп

Практическа дейност, при която двете групи – културната група и целевата група, с която се работи за преодоляване на риск от изключване – влизат във взаимодействие и заедно изпълняват артистичните дейности, попадащи в експертизата на културната група. В резултат от уъркшопа, целевата група развива нови компетенции – както артистични и ключови компетенции, така и други социални и меки умения.

Въведение

Проблемът със *социалното изключване* на училищно ниво е изключително остър и важен за всички страни членки на ЕС, особено в големите градове и урбанизирани центрове. Все повече млади ученици не виждат перспективи и се сблъскват с бариери в обитаваната от тях среда по множество причини. Според комитета за социална защита на ЕС „социално-икономическата ситуация на младежите в Европа се влоши през последните години“ и освен това "младежите са сред онези, които са най-тежко

засегнати от кризата". Проблемът е с особено често проявление и голяма тежест за онези с мигрантски произход, деца на бежанци или търсещи убежище, както и за всички онези, които ясно се отличават от болшинството, което ги заобикаля, включително хората с увреждания и ромите. Фактът, че дори ако след 2013г. рисковете от изключване поради бедност за населението като цяло и за децата спряха своя ръст, но продължиха да растат за младежите, следва да е достатъчно притеснителен.

Голяма част от младежите, застрашени от изключване, не намират достъп до образователната система нито през формални, нито през неформални канали, или лесно отпадат от нея. Болшинството от традиционните педагогически подходи не успяват да достигнат до тази група и да повлияят положително живота и бъдещето им – в социален, културен и професионален аспект.

Позитивните примери на проект Детски културен керван и други дейности с чисто местен характер (например ограничени в рамките само на едно училище¹⁰), използващи културни подходи и взаимно обучение, демонстрират, че методите от този сорт са по-подходящи за достигане до трудно достъпните групи, които описахме по-горе и предоставят подкрепа за тяхната социална интеграция. Културният и артистичен подход, в контраст с чисто познавателния такъв, в съчетание със срещи между равнопоставени участници създава лесен достъп на тези целеви групи до решения на техните социални и интегративни проблеми посредством конкретен опит и социо-културни обмени с други засегнати млади хора.

Комбинацията между културни подходи и методи за взаимно обучение разкриват нови възможности за справяне с проблеми на социалната интеграция на ниво политика и вземане на решения, както и на базово ниво, чрез инициране и демонстриране на ефектите от социо-културния диалог между участници, които имат най-голям шанс да си повлияят взаимно. Чрез използването на музика, артистични и театрални проекти, учениците, които са застрашени от изключване и дезинтеграция, са мотивирани да се справят със социалната ситуация, в която се намират и да открият начини и възможности за нейната промяна.

Всеки от нас се учи ежедневно. Без значение дали в училище, по време на почивките, на работа, в свободното време, докато взаимодейства с други членове на семейството, приятели или други хора, човек е постоянно въввлечен в наблюдаване, анализиране, справяне с различни ситуации, което означава, че той/тя подобрява и придобива допълнителни умения без задължително да участва в процеси на формално обучение, понякога без дори да осъзнава този факт.

Получените чрез неформално обучение компетенции са значими по много начини и често са по-важни, релевантни и полезни за различни ежедневни ситуации, отколкото знанията придобити чрез структурирано формално обучение. Европейската образователна система вече разпознава тези ефекти и съзнателно се развива в посока не толкова на акумулиране на знания, а по-скоро на възприемане на компетенции за учене. Обхватът на несъзнателно придобивания опит (друг термин за „неформално учене“) доскоро бе считан за прекалено широкообхватен, за да бъде доктринално приемлив. Приемането и въвеждането на ECVET системата обаче е очевидно доказателство, че въпросният опит може да бъде защитен, документиран и включен в

¹⁰ Клубовете по пеене и танци, организирани и ръководени от талантиви деца в хамбургското училище „Фриц Шумахер“, например.

биографията и обхвата на компетенциите, имащи отношение към бъдещия професионален живот на даден човек.

Както заявихме в терминологичния речник, взаимното обучение включва участници на сходна възраст или обвързани от споделен конкретен интерес, в процес на ненарочен взаимен обмен на опит и познания – посредством фасилитирани формални възможности, от сорта на групи за взаимно обучение, или случайно – чрез неформално и обикновено инцидентно учене.

Някои от най-ясно открояващите се ползи от взаимното обучение, които трябва да бъдат приети и зачетени, дори и този подход до голяма степен да противоречи на традиционната образователна система, включват:

1. Взаимното обучение изисква от обучаемите да работят заедно и да развият умения за сътрудничество. Това им дава опит в планиране, екипна работа и ги прави част от една обучаваща се общност, която зависи от тяхното участие и в която те имат дял.
2. Когато авторитетът на преподавателя остане на заден план и не ръководи процеса или не залага целите, пред обучаемите се разкриват повишени възможности за включване в процес на проучване и обмисляне на различни идеи и концепции. Реализирането на тези възможности зависи от начините, по които се случва взаимното обучение и контекста, в който се провежда.
3. Обучаемите се сдобиват с повече опит в обсъждането на целевата тема, защото имат възможност да артикулират своето разбиране и да чуят критиката и оценките на другите равноправни участници в обучението, както и да се учат от влизането в различни роли и сблъскването с различни мнения.
4. Взаимното обучение се отнася до група обучаеми, които поемат колективна отговорност за идентифициране на техните обучителни потребности и за планирането на методите за отговаряне на въпросните потребности. Само по себе си то е критично умение за научаване как да се учи и в същото време практически опит от взаимодействието, който ще трябва да бъде рафиниран за бъдеща заетост. Ученето как да си сътрудничим с други хора за постигането на личен и групов успех в рамките на сложността на отношенията в съвременното развито общество.

Културното и взаимно обучение включва неформални техники, които успешно комбинират преимуществата на двете. Културното и взаимно обучение има ясни краткосрочни цели, придружени от придобиването на широк набор случайни допълнителни компетенции.

Това лесно може да бъде демонстрирано посредством един обикновен цирков уъркшоп: група деца представят цирково шоу, последвано от уъркшоп с техни връстници, които да се научат на интересни и постижими номера. Неформалната обучителна цел е участниците от публиката да придобият базови умения, за което са мотивирани посредством 1) осъзнаването на факта, че връстник може да изпълни този номер; 2) липсата на ясно дефинирани и – което е по-важно – подлежащи на оценка задачи; 3) включването в по-широк екип или група от връстници; 4) отклонението от формалната среда.

В същото време, участващите деца от публиката са обект на нецелево неформално обучение: техните социални умения са подложени на тест (налага им се да се включат в дейности с непознати връстници; и да учат нови умения под наставленията на други

връстници), преодоляват възможни езикови и културни бариери (ако равнопоставените участници са от различни култури), откриват нови начини за самоизразяване посредством интереса, който са развили в съответната дейност. Този пример може да бъде подсилен допълнително ако децата от публиката се чувстват силно насърчени да създадат тяхна собствена културна група (с тяхно собствено цирково шоу например). В този случай децата ще развият и ценни предприемачески умения, умения за работ в екип и за самоуправление.

Ползи - защо е необходимо културното и взаимно обучение?

КВО добавя допълнителна гъвкавост и стойност на другите подходи за взаимни обучения и е особено полезен за обучаеми в неравностойно положение, правейки възможен по-лесния вход за тях в обучителните процеси. То не само създава възможности за обучаемите да обсъждат различни въпроси, но и обогатява емоционалната им интелигентност за едно подобро разбиране на културния произход на техните връстници и по този начин – подобро разбиране на причините и мотивацията за техните действия, което е от изключително значение за успешната им интеграция и включване.

В случаите, в които групите въввлечени във взаимно обучение включват участници с различен културен произход и с езикова бариера за преодоляване, децата получават различна перспектива и нов интерес към културата и езика на другите, което носи огромен потенциал за овластяване на деца с мигрантски произход и за насърчаване на тяхното социално включване. Последните (членове на циркови групи, театрални трупни, акробатични и други групи) разбират от опит колко интересна и харизматична може да изглежда тяхната култура в очите на домакините в страната, за която те са мигранти. И в допълнение към това, КВО може да се използва за разрушаване на стереотипите в обществото, започвайки от групите ученици. Когато връстници с различен културен произход са включени активно в съвместни дейности, всички трябва да преосмислят техните предразсъдъци и парадигми, от които са повлияни.

КВО създава трансфер и генериране на емоционални и меки умения и включва децата във взаимодействие, което се характеризира с така наречената „реципрочна уязвимост“, което насърчава връстниците да играят активна роля.

1. Причини за изключване и групи, застрашени от изключване в страните партньори по проекта

Изоляцията от връстниците и съучениците е един наистина сложен проблем, възникващ по голям брой взаимосвързани причини, които както вече споменахме, могат да бъдат от личен характер (здравословни причини, лична трагедия и прочие), да са свързани с образователния процес (тормоз в училище, ниски или неудовлетворителни постижения) или да се коренят в ниския социоекономически статус. В резултат на всичко това децата отпадат от образователната система и на по-късен етап от живота си попадат в социална и икономическа изолация.

Учителите и родителите трябва винаги да бъдат нащрек, за да идентифицират навреме знаците, показващи, че едно дете е отблъсквано или в изолация. Положителни

индикатори за това са: **трудности в усвояването на учебния материал, ниско самочувствие, лошо или нахално поведение, отсъствия от училище, семейни проблеми, проблеми в комуникацията или конфликти с учители и съученици.** При смяна на класа или училището е много възможно детето да има проблем да се впише, да си намери нови приятели, да спазва училищния ред.

В основите на включващото образование стои идеята, че личността на всеки ученик трябва да бъде приета и неговото/нейното образование трябва да бъде организирано по начин, позволяващ възможно най-високо ниво на удовлетворяване на неговите/нейните потребности. Включването на ученици в неравностойно положение е един сложен процес, който зависи от индивидуалните особености, потребности и изисквания на детето, за което става въпрос, групата, към която то трябва да се присъедини и учителите, които работят с нея¹¹.

Индивидуалният подход от страна на учителите може да неутрализира до голяма степен риска от изолация на децата и да подпомогне по-лесната им интеграция. Ако децата не успеят да получат навреме педагогическата и психологическа подкрепа, от която се нуждаят, техните проблеми в училище се задълбочат и пропадта между тях и останалите ученици ще се разшири. Възможностите на учителите да провеждат индивидуална работа с ученици застрашени от изключване и отпадане от образователната система са доста ограничени поради липса на педагогически персонал.

Ефективната работа по идентифициране и противодействие на процеса на изолация и ранно отпадане от образователната система също често са възпрепятствани от липсата на конкретни познания и компетенции за работа със сериозно уязвими групи. Сред често наблюдаваните пропуски в подготовката на учителите може да бъде спомената липсата на истинска, ежедневна загриженост и подкрепа за приемане и разбиране на „различните“ деца.

Училищното образование попада във фокуса на нашето внимание, защото играе значима роля в развитието на младите хора в годините на тяхното израстване – както психологическо, така и физическо. Училището представлява мястото, където интеграцията е фундаментално изискване за дидактичен успех и социално добруване. През последните години, поради все по-засиленото присъствие на деца и младежи от с различен произход, страните членки на ЕС стават все по-отворени за използване и експериментиране с неформални обучителни подходи, стъпващи на взаимното обучение. Възприемането на подобни подходи насърчава „активирането на познавателни и социални умения в хора, които са принудени да се изправят пред нарастващата сложност на отношенията между училището и работата в глобалното общество; ученето на солидарност, на взаимна подкрепа и позитивно приемане на другите”¹².

В подробния вариант на ръководството, разработено в рамките на проекта, са включени специфики относно причините за ранно отпадане от училище и изолация в

¹¹ Успешна социализация на ученици със специални образователни потребности. В: *Виртуален център за включващо образование* [онлайн] [05.04.2017]. Достъпно от: <http://priobshti.se/article/ot-specialisti/uspeshna-socializaciya-na-uchenici-sus-specialni-obrazovatelni-potrebnosti>

¹² <http://web.unitn.it/files/download/8701/quad57.pdf> "Educazione interculturale e modello cooperativo: teoria e pratica della educazione tra pari."

различните страни партньори. Тук представяме само резюме на най-често срещаните и/или уникални категории причини за изолация:

- **Икономически причини и безработица**

Безработицата, ниските доходи и жизнен стандарт, бедността поставят много деца в условия, водещи до повишен риск от ранно отпадане от училище. В резултат от финансовите и икономически трудности, децата са принудени да помагат на техните семейства, което води до нарушения в участието им в образователния процес.

Проблемите и трудностите от икономически характер поставят децата в сложни ситуации в техните домове. В опит да разрешат проблемите с бедността, семействата често мигрират, което води до смяна на училище. Така децата губят интерес и мотивация за образование, което в крайна сметка води до ранното им отпадане от училище. Отпадането поради необходимост да се помага в домакинството в ежедневните дейности или да се полагат грижи за други членове на семейството също са икономически по характер¹³.

- **Социални причини**

Тези причини са свързани с липсата на интерес от страна на родителите, скандали, конфликти, напрежение и кризи в семейството, отрицателно въздействие на домашната среда, функционална неграмотност или ниско образование на родителите, непълни семейства, семейства с един родител, деца и ученици в риск поради антисоциално поведение, което е неприемливо или дори противозаконно, домашно насилие, незачитане на правото на мнение на детето, налагане на строги наказания.

Съществува сериозна връзка между ниските учебни резултати на децата в училище и социо-икономическия статус на техните семейства. Неформалните групи и приятелското обкръжение също могат да играят значима роля за преждевременното отпадане от училище на деца и млади хора.

- **Образователни причини**

Обхващат широк набор от проблеми: трудности в разбирането на учебното съдържание, слабости в методологията на преподаване и организацията на образователния процес. Образователните причини са свързани също така с оценъчния подход, квалификацията на учителите, навиците за учене, отрицателното отношение от страна на участниците в образователния процес, качеството на учебниците. Големият брой отсъствия, липсата на досатъчно ефективна система за контрол на начина водене и отчитане постиженията на учениците, влошената дисциплина, агресията и насилието в училище, ниските образователни резултати също са част от образователните процеси.

Отношенията в детската градина и в училище, недоразвитата професионална ориентация и консултация, неподходящият избор на училище и непривлекателността на професионалното образование също са сред най-важните образователни фактори за ранно отпадане от училище.

¹³ Проект „Превенция на ранното отпадане от училище в България“ UNICEF. [Проверено на 17.03.2017].
Достъпно от: <https://www.unicef.bg/public/files/press/12.pdf>

Потенциалът на учителите, педагогическите съветници и училищните психолози за подкрепа и предоставяне на психологическа и педагогическа помощ на учениците за превенция на ранното отпадане от училище също са недостатъчно използвани.

Недостатъчното обхващане на децата в детските градини също повишава рисковете за ранно отпадане.

Голяма част от децата, чийто майчин език не е националният език на страната, в която живеят, се сблъскват с трудности в образователния процес, които водят до тяхното социално изключване от образователната общност.

- **Етно-културни причини**

Етно-културното разнообразие в съвременната европейска образователна система се проявява в специфичните етнически, културни, религиозни и езикови измерения. Силно въздействащите вътрешно-групови норми и напрежението от страната на етно-културните традиции сред уязвимите етнически общности, предопределят специфичните причини за ранно отпадане от училище: липса на образователна мотивация, ниско ниво на готовност за училище, липса на мотивация сред родителите децата им да получат образование.

Ромите¹⁴ (конкретно споменати като уязвима група в докладите на България, Италия и Словения)

В случая на България, която е страна все още не успяваща да привлича имигранти с дългосрочни интереси за заселване, според тематично проучване *“Причини за отпадане от училище”*, проведено през 2006г. от Витоша Рисърч, проблемът с ранното отпадане от училище е най-сериозен сред ромските деца. Това е особено видно в онези населени места, които са основно населявани от роми, обикновено изолирани в гета и махали. В населените места където ромите са по-добре интегрирани и не живеят в изолация, проблемите на ранното отпадане от училище са не така остри.

В Италия също има сериозно отхвърляне на ромския етнос, известни като цигани, което предизвиква сериозни проблеми за успешното им включване.

Словенските ромски общности са сериозно маргинализирани и живеят отделено, често без подходяща инфраструктура, голяма част от тях без да завършат начално образование и без възможност да си намерят работа.

Ромските семейства с деца, рано отпадащи от училище, рядко разчитат на редовен доход за техните домакинства. Често доходът им идва от сезонна или временна заетост, социални помощи и детски надбавки. Значението на заетостта за ранното отпадане от училище за тази етническа група допълнително се увеличава с разрастването на размера на семейството и броя на децата в него. Децата в бедни многочленни семейства са най-застрашени от ранно отпадане от училище. В ромските семейства, които са пословично големи, често родителите решават кое дете да посещава училище и кое не.

¹⁴ Виж точка 2.1 Групи, които обикновено са застрашени от изключване: роми

Образованието на родителите също е важен фактор, който до голяма степен определя образованието на ромските деца, но и не само на тях – децата на по-високо образовани родители се задържат по-дълго в училище.

Друга особеност на ромската общност, причина за ранно отпадане от училище, са ранните бракове, които превръщат в съпруги момичета на 13-14 години, когато те спират да посещават училище.

Други малцинствени (или чуждестранни) етноси¹⁵/култури/страни на произход (имигранти, бежанци, хора търсеци убежище¹⁶, деца с мигрантски произход, хора, завръщащи се в страната си на произход¹⁷) (Гърция + Италия + Германия + Словения)

Когато става дума за невладеене на местния език или идване от страна, която се счита за по-нисша в културно отношение, изолация и изключването се получават много лесно, дори ако условията за посещаване на училище в страната домакин са едни и същи за местните деца и за онези с чуждестранен произход.

В Германия например миграционния произход дори на прародители, идващи от Турция, Италия, Палестина или други южноевропейски страни или страни от близкия изток засилва тази ситуация. Въпреки мащабната дискусия за межкултурния сблъсък в Германия, особено от страна на турската общност, интерес за интеграция няма – причините за техните проблеми не се разглеждат като межкултурен въпрос, а се свеждат само до социална ситуация – ситуация, основно обусловена от сериозна липса на възможности и оценка на техния културен произход и таланти.

От 2014г. насам ЕС като цяло и конкретно немските, гръцките и италианските общества¹⁸ са изправени пред ново предизвикателство: интеграцията на бежанци от цял свят. Дори само поради конвенцията на ООН за правата на децата, младите бежанци на възраст от 6 до 16 години трябва да бъдат интегрирани в образователната система без значение къде се намират. Освен въпроса как да бъдат осигурени достатъчно места в училищата за толкова голям брой нови ученици, на дневен ред е и липсата на достатъчно учители, социални работници и други асистенти, които би следвало да са налице, за да се гарантира успешна интеграция в образователната система – а от там и в обществото домакин.

Системата, която е фокусирана върху използването на конкретен език, която се базира върху работа с дефицити, а не за укрепване на потенциала и талантите на младите ученици, не е способна да се справи с езиковото и културно многообразие, и също да не забравяме: с лошите преживявания на младите хора по време на тяхното бягство от дома, които често са травмиращи и проявленията на тази травма е възможно да се проявят в произволен момент или период от техния живот.

¹⁵ Вижте т. 2.1 „Групи, които обикновено са застрашени от изключване: Етнически малцинства“ в подробната версия на ръководството.

¹⁶ Вижте т. 2.1 „Групи, които обикновено са застрашени от изключване: Бежанци, имигранти & хора търсеци убежище“ в подробната версия на ръководството.

¹⁷ Вижте т. 2.1 „Групи, които обикновено са застрашени от изключване: Завръщащи се в страните си по произход“ в подробната версия на ръководството.

¹⁸ От страните, включени в проект CULPEER.

- **Причини, свързани със здравен статус, увреждания¹⁹ (споменати от България & Гърция)**

В контекста на политиките за развитие на включващото образование, продължава и тенденцията за интегриране на деца със специални образователни потребности в училищата. Рисковете, свързани с ранно отпадане от училище в това отношение са свързани с недостатъчно ниво на подготовка на детските градини и училищата за включване на тези деца. Тук влизат факторите на материалната база, образователната среда, човешките и финансови ресурси, които не отговарят на изискванията за приложение на принципите на включващото образование.

Един сериозен проблем, свързан с изучаването на обучителните предизвикателства пред децата със специални образователни потребности, представлява дефицита на точни данни относно броя посещаващи и непосещаващи училище.

- **Други причини**

Колегите от Италия споменават **възрастта** като фактор – възможностите за успешна интеграция спадат с увеличаване на възрастта, като стават критични в юношеските години.

Словенските колеги споменават **ниското самочувствие**.

Специфична социално изключена в Словения е групата мигранти от бившите югославски страни. Според публикация от 2007г.²⁰, изучаваща интеграционните процеси за хора, идващи от страните от бившата Република Югославия, групата се сблъсква с изключване на работното място (от страна на колеги и ръководство) при 40,9% от случаите и в контактите с обществото като цяло в 34,4% от случаите. Резултатите от проучването обаче показват, че през последните години нетолерантността към мигранти от бившите югославски страни намалява.

Животът в **селски и трудно достъпни райони** – като острови, планински територии и погранични зони – също създава трудности пред местното население и може да създаде условия за изолация.

Дори да е спомената само в един от националните доклади, **злоупотребата с наркотици** определено е обща чума за съвременното общество, която застрашава не само социалната интеграция, но и живота на младите хора.

Институционални причини – недостатъчно координиран подход между различните служби и специалисти на национално, регионално и училищно ниво за справяне с проблема ранно отпадане от училище; недостатъчно ефективния контрол на управлението и функционирането на политиките за включване, задържане и реинтегриране на деца и ученици в образователната система – конкретно споменато за България.

Някои други **критични моменти по отношение на интеграцията в училище от гледна точка на учителите** биха могли да бъдат:

¹⁹ Вижте т. 2.1 „Групи, които обикновено са застрашени от изключване: Специални потребности & Увреждания“ в подробната версия на ръководството.

²⁰ <http://www.inv.si/DocDir/Publikacije-PDF/2007/KNJIGA.pdf>

- свързани с взаимодействието между ученик и учител: липсата на знания у учителя относно културата на страната на произход на ученика в комбинация с факта, че част от учебния материал е етноцентристки или нефасилитиращ включването може да създаде пречки пред гладката интеграция на младежа.
- броят чуждестранни ученици в един клас, които не говорят националния език сравнен с онези, които го говорят (местни и чужденци) също е много важен за работния процес и интеграцията.
- свързан с взаимодействието между ученика и неговите връстници. Предубедените погрешни разбирания на другите ученици по отношение на страната на произход, религията, културата или здравния статус може да доведат до изключване и дори тормоз.
- свързани с взаимосвързани религиозни и полови проблеми, особено отнасящи се до младежи, които, поради религиозни вярвания, имат различно мнение относно ролята на жената в обществото.
- свързани с ниско самочувствие и лоша представа за себе си, която учениците обикновено изразяват посредством дефицит на вниманието, трудности при подготовката на домашните, нервност, стрес.

Сред изредените решения, които да са в подкрепа на учители/обучители при справянето интеракционните процеси при ученици от различни уязвими групи, може да се изредят както следва:

- повече познания в тази сфера, семинари, уъркшопи
- ресурси (финансови, пространство за работа)
- повече време за работа по тези предизвикателства, защото учителите са прекалено натоварени с преподаване, участие в съревнования, проекти и прочие. Те предлагат допълнителна помощ на ученици, които имат нужда, само защото иначе те спират да работят и резултатите им се влошават. При възникване на конкретна ситуация, учителите трябва веднага и адекватно да реагират.
- набор от методи, идеи за приложение на други методи за преподаване.
- повече семинари и обучение.

Сред другите споменати мерки се изреждат разговори по групи, индивидуална подкрепа, работа в малки групи, обучение и уъркшопи по межкултурни компетенции, наставничество, подкрепа от екип консултанти, специални програми за подкрепа, използване на взаимно менторство и обучение²¹, споделяне на житейски проблеми и културни специфики, насърчаване на срещи за споделяне на културна информация и взаимен обмен, индивидуализирани обучителни програми.

²¹ Запознайте се с опита в училище „Фриц Шумахер“ в Хамбург, което е въвело менторска програма, посредством която по-големи ученици мигранти/бежанци помагат на по-малки такива да се справят както с учебните предмети, така и с ежедневни и семейни въпроси и проблеми.

2. Защо е важно образованието да бъде включващо и по какъв начин подходите за културно и взаимно обучение биха били от полза?

Потребността да се развият и възприемат образователни инструменти, които да допринасят за придобиване на компетенции за демократична култура²² е отразена в декларацията на комитета на министрите по образование, където са подчертани следните точки:

- потребността за въвеждане на межкултурно измерение в националните образователни политики
- потребността да се улесни разбирането на европейското измерение в образованието чрез въвеждане на инструменти, насърчаващи уважение на човешките права, между-религиозен диалог и евро-арабски диалог.

Проучвания и различни практически примери показват, че културното и взаимно обучение има огромно въздействие върху формирането на положителна себеоценка, повишаването на самочувствието и подобряването на себеконтрола у младите хора. Мъдростта в разбирането на тяхната собствена култура достига нова дълбочина и те „учат с повече вълнение и любопитство. Задават повече въпроси“²³.

Главната полза от културното и взаимно обучение е, че то предлага на младежите възможността да взаимодействат по един конструктивен начин, независимо от техния произход или умения. Добитите от този сорт дейности знания могат да бъдат използвани за различни обучителни цели и в същото време да усилват усещанията за солидарност, приятелство, демокрация и заедност. "Активират и разширяват социалните мрежи на младежите и им помагат да откриват съмишленици, което създава усещане за принадлежност, за смисленост и дава ресурси под формата на информация"²⁴.

Друга полза от културното и взаимно обучение е, че то дава възможност на младежите да обсъждат „ежедневната култура – хобита, храна и семейство“²⁵.

²² "Финална декларация на 25та постоянна конференция на министрите на образованието към съвета на Европа", 2015г., Брюксел, Съвет на Европа.

²³ Включваща, подпомагаща ученето среда, "Прегръщане на различията: наръчник за създаване на включваща, подпомагаща ученето среда", Офис Банкок, Регионално бюро по образованието за Азия и Тихоокеанския регион на UNESCO.

²⁴ М. Пелтола, "Младежка работа във Финландия – Откриване на начини за межкултурно отваряне", Национален доклад във връзка с проект „Придвижване на обществата към интеграция“, 2010г., Хелзинки, Финландска мрежа за младежни проучвания/Финландско младежко общество за проучвания.

²⁵ Г. Садикова, "Медиране на знания посредством равнопоставено взаимодействие в межкултурна онлайн обучителна среда: проучване на резултатите на международни студенти в САЩ", 2014г., Казан (Волжки регион), Федерален университет, Руска Федерация.

Различни проблемни аспекти в процеса на включване могат да намерят решение благодарение на използването на взаимно обучение, както е представено от UNICEF в секция “Защо да използваме равнопоставени обучители?”:

“Качествени оценки на дейности за взаимно обучение на ниво училище показват, че:

- Младите хора оценяват и са позитивно повлияни от такъв тип дейности, ако същите са добре разработени и правилно надзирани;
- Изпълнението на дейности като обучител във взаимно обучение е предизвикателствена, възнаграждаваща възможност за младите хора да развият своите лидерски умения, да заслужат уважението на връстниците и да подобрят собствените си умения и знания. Обучителите в този тип дейности често променят поведението си след като са изпълнявали такава задача;
- Те насърчават удовлетворяващи взаимоотношения между обучители и ученици;
- Обучителите могат да бъдат важна препратка към здравни услуги;
- Обучителите във взаимни обучения и традиционното обучение могат (...) да са си в помощ. Според едно проучване комбинацията от обучение тип класна стая и взаимно обучение е по-ефективна от всяко то двете по отделно. Комбинираното обучение води до най-големи ползи от гледна точка на получена информация, мотивация, поведенчески умения и поведение.”²⁶

Според резултатите от проучване, което проведехме в рамките на CULPEER сред учители и обучители от партньорските страни²⁷, европейските учители използват различни подходи за разрешаване на проблемите на изолация и ранно отпадане от училище сред младежите в неравностойно положение. Тези подходи обаче рядко включват методи на културно и взаимно обучение. За по-голямата част от отговорилите, този метод все още е неизвестен (44% от всички респонденти). 53% от интервюираните учители споделят, че образователните институции, които представляват, имат опит с дейности за включване.

Учителите респонденти, за които културното и взаимно обучение представлява ефективен и често използван подход, споделят че най-голямата полза от него откриват във факта, че то поставя фокуса върху силните страни и талантите на децата, а не върху дефицитите и проблемите. Болшинството също така потвърждават, че този тип обучение може да бъде изключително успешно за развитието на межкултурни и социални компетенции и може да помогне за по-лесното преодоляване на стереотипи. Голям брой респонденти също така потвърждават неговия потенциал да овластява децата, да ги прави способни да се изразяват, да приемат и да оценяват различията.

²⁶ https://www.unicef.org/lifeskills/index_12078.html

²⁷ Изчерпателните резултати от проучването са представени в подробната версия на ръководството.

3. Как да подготвите вашето училище / младежи център за процеса на включване – какво трябва да имате предвид ако искате да предлагате включващо образование

На базата на UNESCO наръчник за включващо обучение²⁸ и на включовите точки на Мрежата на включващите училища²⁹ ще се опитаме да резюмираме дейностите, които следва да бъдат предприети, за да се въведе културното и взаимно обучение в училището, в следните измерения:

Мисия, визия и лидерство: всички заинтересовани страни (учители, родители, администратори и други) следва да бъдат информирани и включени в този процес на промяна.

Обучение на учителите: учителите трябва да бъдат обучени в нови (включващи) методи за учене и установяване на промяна, както и в диференциране на преподаването с цел постигане на по-добро участие от страна на учениците. Учителите трябва да бъдат информирани за новостите и да имат готовност да споделят практики и опит.

Планиране и екипна работа: Създайте план, в който всички заинтересовани страни намират своето място и работят за едно предпочитано бъдеще. Създайте възможности за тези агенти да работят заедно по поставените цели като използват ефективно ресурсите на училището, предлагайки обучителна и поведенческа подкрепа на всички ученици, със зачитане на многообразието.

Всички тези са обсъдени паралелно и в подробности в практическите предложения и препоръки, очертани по-долу.

Дори образователните институции, които решат да предприемат културно и взаимно обучение, да имат опит в работа с деца и младежи застрашени от изключване, те трябва предварително да са проверили, че са взели предвид всички съображения и че решението им стъпва на внимателен анализ на контекста, ситуацията и заложените цели.

За да бъде успешно културното и взаимно обучение за интеграцията на децата и младите хора застрашени от изключване, следва да бъдат взети предвид голям брой условия, изисквания и препоръки, обсъдени подробно в долните теми:

3.1 Включване на институции с опит в работата с деца и младежи застрашени от изключване

Важно е да се отбележи, че процесите на промяна към включване често започват с малки стъпки и преодоляване на тази пречка като: “съществуващи отношения и ценности, липса на разбиране, липса на необходими умения, ограничени ресурси и неподходяща организация”³⁰. Училищата и неправителствените организации, особено онези без опит в дейностите за културно и взаимно обучение, не бива да се

²⁸ Inclusive Learning-Friendly Environments, "Embracing Diversity: Toolkit for Creating Inclusive, Learning-Friendly Environments", Bangkok Office, Asia and Pacific Regional Bureau for Education, United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation.

²⁹ <http://inclusiveschools.org/together-we-learn-better-inclusive-schools-benefit-all-children/>

³⁰ UNESCO Guidelines for inclusion - <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>

обезкуражават и да се отказват от предприемането на такива действия. Те просто трябва да включат в процеса, поне в началото, организация с опит. Много важно е хората, отговарящи за целевите групи да могат да оценят и подберат такива групи за културно и взаимно обучение, с които младите хора ще взаимодействат по подходящ начин. Дали децата и младите хора ще се разбират добре (пол, възраст, различен мигрантски произход)? Дали природата на подбраните дейности (акробатика, цирк, театър, музика, танци и прочие) се вписва в предлаганото в институцията образование? Дали композицията на групата позволява дългосрочна работа или само краткосрочни предложения?

Подходящи помещения и оборудване (сцена, озвучителна ситема, осветление, микрофони ако е необходимо) следва да са на разположение за дейностите. Добре би било ако уъркшопите се провеждат не само в базата на включените училища, но и на неутрална почва – в помещенията на младежки центрове, неправителствени организации и прочие – за целите на излизането от училищното ежедневие и подчертаването на познавателния характер на културните дейности. Много полезни биха могли да бъдат различни пространства за дейности на открито (в дворове, градини или близки паркове) и разбира се възможността да се представят съвместни представления и дейности пред широка аудитория и общността от участващите училища.

3.2 Избиране на темата на културното и взаимно обучение

Темата на културното и взаимно обучение трябва да бъде подбрана внимателно, защото различните проблеми следва да бъдат адресирани посредством различни видове артистични дейности. Например една рап група обикновено се занимава с проблеми и теми, които са различни от тези, с които се занимава една театрална група. Също така, танцовите проекти например често са посещавани повече от момичета, докато цирковите проекти са особено подходящи като стартови дейности за младежи.

Важно е да се вземат предвид такива критерии за композицията на група като пол, възраст, произход, посещавано училище, клас, защото макар, че е вярно, че смесените групи могат да насърчават дискусиите и обмена, те също така могат и да блокират дейностите. Големите различия в интересите, както по отношение на артистичните предпочитания (вид музика, танцов формат, театрални техники и прочие), така и по отношение на таргетираните проблеми може да се проявят. Ритъмът на преподаване в различните училища и класове също трябва да бъде взет предвид и да бъде координиран в рамките на периода на реализиране на дейностите по културно и взаимно обучение.

Особено важно за отчитане е мигрантския произход и произхода на родителите като фактор за изключване, защото същите биха могли да представляват възможни бариери, заложили пред децата и юношите като ограничения от семейството и традиционния набор от допустими в културно и религиозно отношение типове поведения и отношения. Последните биха могли разбира се да бъдат отразени в артистичния контекст. В крайна сметка, дори и една по-хомогенна група също лесно би могла да се провали.

3.3 Фактор пол

Един важен резултат от практическия ни опит досега показва, че смесените в полово отношение групи могат да работят успешно само при конкретни условия. Макар че при някои групи, участниците биха използвали възможността чрез предложената дейност да проучат ролята на своя пол, в други групи участниците биха могли да блокират дейностите и обмена, особено когато говорим за деца и младежи в (пред) юношеска възраст. Те не обичат да се занимават с определени теми в присъствието или дори с противоположния пол. Понякога, в случаи на уъркшопи или дори само представления в сферата на музиката, танца или театъра, срамежливостта спрямо другия пол е толкова голяма, че всякакво развитие става невъзможно и дори представления може да бъдат отказани.

Особено за момичетата често е по-лесно дейностите да се реализират отделно. За момичета с мюсюлмански етнически произход, това често е от особено голямо значение. Родителите на мюсюлмански момичета са особено внимателни по отношение на техните социални контакти.

Проблемите, които се засягат в тази възраст съвсем не са толкова различни, но артистичните дейности често изискват голямо „себеотваряне“ и „излизане от личната зона на комфорт“. Стремещът към задържане, инхибиране на реакциите и действията в пубертета в присъствието на другия пол е толкова сериозен, че каквото и да било представяне често се възприема като разкриване. Инициаторите на дейността трябва да решат дали искат да експериментират със смесени групи или предпочитат да формират отделни момичешки и момчешки групи. Смесените групи са възможни в училища, където има театрални трупи играещи конкретни постановки или в културни институции, където участват млади театрални ентузиастки.

3.4 Артистичен и образователен мениджмънт

Служителите, които участват във фасилитирането на дейности за културно и взаимно обучение трябва да притежават както артистични умения, така и педагогически и мотивационни компетенции, за да могат да вдъхновяват деца и младежи с често сложен социален произход да вземат участие. В допълнение към това те трябва да поддържат близки контакти с децата и младежите, застрашени от изключване и ако е възможно, да имат опит в работа с тях. Специфичните познания относно тяхното поведение, отношение и очаквания са важна база за подходящото определяне и реализиране на уъркшопите и курсовете. Голям брой фактори трябва да бъдат взети под внимание, когато се определя групата на фасилитаторите, защото за момичета с мигрантски произход например, може да е важно фасилитаторът да е жена. За да бъде възможно дейностите да бъдат устойчиви, а ефектите от тях да се проявят и да бъдат поддържани, фасилитаторите трябва да са разположение за продължителна и редовна работа.

3.5 Определяне на услугите и дейностите

Подходящият формат на дейностите по културно и взаимно обучение също е важен фактор в процеса на реализация. Съществуват множество възможности – от еднократни уъркшопи за един или няколко дни, през текущи дейности за половин учебна година или повече, до редовни ежеседмични или ежемесечни срещи, уикенд или ваканционни срещи.

Еднократните и краткосрочните предложения трябва да се използват най-вече, за да събудят интереса, като понякога имат смисъл, когато се използват като интервенция за експанзия и продължение на работата с групи, с които има дългосрочно партньорство. За да бъде реализирана концепцията по устойчив начин и с дългосрочни положителни ефекти за участниците, за препоръчване е да покрива период от половин учебна година със сравнително фиксирана ежеседмична програма. Редовността и регулярността на културното и взаимно обучение обикновено прави за децата и юношите по-лесно да свикнат да участват в този тип дейност.

Специален интерес към този тип дейност се заражда, когато тя е придружена от междинно и заключително представяне. Обикновено публичните представяния са съпроводени от срам и страх, но с нарастващата увереност в артистичните дейности по време на периода на тяхното изпълнение, същите се превръщат в нещо нормално и предизвикателството и интереса към възможността на новопридобитите умения изместват страха и срама и заемат централно място във вниманието на участниците. Представяне пред съученици, родители, учители и други заинтересовани, в младежки или общностни центрове дава потвърждение и мотивация, защото участниците вече са били част от тази представяния на нови и странни места.

Централните аспекти на предложенията за дейности за културно и взаимно обучение естествено са проблемите, с които трябва да се справим, например според това дали децата в риск са имигранти, бежанци (тук е важно да знаем тяхната възраст, страна на произход, семейства и причина за бягство), дали децата са с увреждане, различен етнически произход и прочие. Предназначението на концепцията е да се фокусира върху конкретни въпроси, от сорта на интеграционни проблеми, насилие, ролята на половете и прочие, посредством своята некогнитивна природа и по този начин да увлече интереса на децата и младежите. При все това важно е съдържанието да не е наложено, а да бъде избрана тема, която е централна за ежедневието на целевите групи и след това постепенно те да бъдат запознавани и с нови теми. Групите трябва да бъдат не по-големи от 10 до 15 участника за един артистичен координатор.

3.6 Планиране и времеви хоризонт

Дългосрочното и подробно планиране е ключово изискване за успеха на този тип дейности. За събитие с постоянен характер, покриващо цяла учебна година, планирането на всички съществени подробности (финансиране, формат, партньорски училища и целеви групи) следва да бъде избистрено седмици преди края на предходната учебна година, така че набирането на целевите групи и началото на изпълнението да могат да се случат.

Стартовата точка на планирането е изясняването на финансовите ресурси, които са налични. Това е важно дори в случаите, когато говорим за вътре-училищни дейности за културно и взаимно обучение – за упражненията и представленията е необходимо да има едно или повече помещения, поне един отговорен възрастен трябва да бъде на разположение за всякакви възникващи артистични или практически въпроси, трябва да има материали или декори и костюми – всичко това изисква някакви финанси. Колкото по-успешен е старта и продължението на този тип дейности, толкова по-често възниква и въпроса за финансирането. Заслужава си да се отбележи, че понастоящем има доста достъпни средства по интеграционни проекти за млади хора с имигрантски произход, както и по културни младежки проекти. Има също така възможности за финансиране

по различни национални политики и стратегии, засягащи училищата, както е например в програма „Твоят час“ в България. Заслужава си да бъде направено предварително проучване дали има такива субсидии, особено в общински или регионални програми. Други финансови възможности идват по линия на фондации и частни спонсори, от сорта на магазини и фирми в региона или извън него. В допълнение към това, различни събития може да бъдат финансирани донякъде и посредством минимални входни такси.

Когато има финансиране и училището планира по-сложни дейности за културно и взаимно обучение, предлагани от чуждестранна група, то ще има възможност да включи артистичен и образователен директор и да започне комуникация с потенциалните чуждестранни гости. Забавянията по отношение на финансови ангажименти или контакти с партньори (директори, класни ръководители) в училищата, които така или иначе разполагат с ограничено време за подобни проекти, биха могли да застрашат реализацията на проекта и партньорите може да загубят интерес. Освен това, подобно развитие би могло да доведе до изместване на началото на дейностите в рамките на учебната година и началната фаза да бъде прекъсната от ваканции, което усложнява дългосрочността на участието и дейностите по принцип.

В следващите стъпки включените училища и артистичния и образователен директор трябва изяснят помежду си концептуалните подробности (възраст на целевата група, пол, мигрантски произход, тип училище и клас, артистичен директор, тип на събитието, ориентация към целевите групи). Тъй като в края на учебната година учителите обикновено са ангажирани с конференции и приключване, на всички тези въпроси би следвало да бъдат дадени отговори поне четири седмици по-рано.

Със старта на самия проект, включването на участниците следва да бъде реализирано посредством директен контакт с целевата група. За препоръчване е това да стане чрез постери, съобщения и презентации от страна на или заедно с учителите по време на часовете или в междучасията и свободното време на учениците. Директното таргетиране на деца и млади хора, застрашени от изключване има смисъл, когато естеството на артистичния им интерес е предпологан или дори добре известен на учителите и обучителите. Малко по-късно, но възможно най-рано преди първата ваканция след старта на учебната година (особено през сезона на ранно есенните ваканции), трябва да започне и самата реализация на дейността.

Събитията за генериране на интерес, реализирани от външните артисти, без значение дали идват от друг континент – Африка, Азия и Латинска Америка – или от театрална труппа от съседното училище – трябва да бъдат проведени в рамките на летен фестивал в края на предходната учебна година, по време на ваканцията, като планирано събитие в рамките на лятната почивка, или в самото начало на новата учебна година. Първите инициативи следва да мотивират публиката да се заинтригува в откриването на културните дейности като форма и основа за тяхното лично развитие и по този начин да набере деца и младежи, които да вземат участие по-нататък. Често подобни събития успено допринасят за формирането на едно малко ядро, което впоследствие, в началото на новата учебна година, може да се разрастне допълнително с включването на нови ученици.

Планирането, особено в случаите, когато дейностите за културно и взаимно обучение излизат извън рамките и инфраструктурата на училището, следва да вземе предвид

изискванията за сигурността на децата, полицейски правила, местни административни закони и наредби в страната и региона, в който се случват дейностите.

3.7 Подбор на артисти за събитията за генериране на интерес

Когато дейностите за културно и взаимно обучение ще включват чуждестранни групи, важно е да бъдат поканени такива, които са способни да вдъхновят целевите участници, застрашени от изключване, за участие в техните културни дейности. Това се отнася както до жанра, например музика, танци, театър, циркова акробатика и представления или други форми, както и до други специфики на домакините. Например: група млади рап музиканти ще бъде най-подходяща да се обърне към юноши момчета; театралните представления и продукции – към по-младите; танцовите проекти са интересни за всички възрасти; цирк и акробатика – млади деца; а смесените групи вдъхновяват момичетата. Изборът на неевропейски млади артисти за вдъхновяващите събития играе важна роля, защото представленията и уъркшопите с тези техни връстници ще бъде много мотивиращо за таргетираните ученици – и те да използват артистични методи за изразяване за справяне с ежедневни проблеми и перспективи.

Уъркшопите имат мобилизиращ ефект. При тях децата и младежите от младежки центрове и училища влизат в директно взаимодействие с младите артисти, връстници от Африка, Азия или Латинска Америка и – по най-вече невербален и асоциативен начин – реализират обмен с тях, учат се от тях и ги възприемат като модели за подражание за целите на тяхното лично развитие.

3.8 Реклама и връзки с обществеността

Особено що се отнася до събитията за генериране на интерес, интензивната реклама и връзки с обществеността сред целевите училища и партньорите е задължителна.

Тук също се препоръчва, освен обикновените канали за реклама и съобщения, да се разпространяват и брошури и листовки в магазините и домашните пощенски кутии в региона, както и в училищата и на други места; в допълнение е добре да се публикуват материали в местни вестници. Полезни са и съобщенията от страна на самите учители в класните им стаи, насочени към деца, юноши и родители.

Местните медии трябва да бъдат включени в директна реклама и информиране. Изнасянето на доклади в местните медии дава добри резултати за мобилизирането и включването на деца и юноши, защото представлява едно потвърждение на дейностите и постиженията на групата.

3.9 Продължение на дейностите и сътрудничество

Свързаните с култура дейности за интеграция на деца и младежи имат смисъл ако се реализират устойчиво и продължително от младежките центрове и сътрудническите училища. Индивидуалните краткосрочни дейности и събития трябва да се използват само за генериране на интерес. Средносрочните дейности, покриващи период от половин учебна година, по своя характер се доближават в по-голяма степен до пилотен проект и позволяват на участващите партньори да развият концепцията и да задълбочат сътрудничеството помежду си.

Успех за устойчива интеграция може да се очаква само в случай на редовни дейности и проекти, които се провеждат продължително време. Само тогава стъпващият на култура подход може да се интегрира във възприятията на целевата група и заобикалящата ги среда. Онези, които вече имат артистичен напредък са мотивирани за интензивни дебати и представяне на техните артистични дейности и по този начин нови групи може да бъдат интегрирани в концепцията.

За тези цели е необходима дългосрочна концепция на дейностите. Следва да се планира и тяхната редовна оценка, но не само от отговорните лица от страна на участващите училища и артистичните и образователни координатори, но и от децата и младите хора, например посредством подходящи въпросници и интервюта.

Стабилизирането на сътрудничеството с училищата е повече от желателно. Колкото сътрудничество е по-стабилно, толкова по-добро ще е нагаждането на дейностите и предложенията към училищната рамка и темите в класните стаи и толкова по-добро ще е вграждането им в училищните политики за реформи, например в концепцията за отвореното целодневно училище. Ако дейностите за културно и взаимно обучение заварят едно вече съществуващо сътрудничество с дадено училище, доверието към тях и готовността за сътрудничество и в тази сфера ще бъдат по-големи. По-лесно ще бъде изграждането на устойчиви структури за сътрудничество в сферата на културното и взаимно обучение с училищното ръководство и учителския екип.

За целите на гладкото изпълнение на тази дейност, препоръчително е и сътрудничество и с други културни институции, като например музикални училища, танцови проекти, театрални групи и циркови проекти.

4. Какво да очаквате от петте електронни модула и онлайн портала

Модулите, които партньорите намират за важни за разработване, за да се създадат необходимите предпоставки за успешно реализиране на дейности за културно и взаимно обучение от страна на възможно най-много училища и младежки/обучителни центрове, са както следва:

- Модул 1: Въведение в подходите за културно и взаимно обучение – дефиниции, основни концепции
- Модул 2: Дейности за културно и взаимно обучение за развиване на ключови компетенции – традиционни умения от сорта на комуникация на майчин език, комуникация на чужди езици, дигитални умения, грамотност, базови умения по математика и науки, както и хоризонтални умения от сорта на умения за учене, социални и граждански отговорности, инициативност и предприемачество, културни познания и креативност
- Модул 3: Дейности за културно и взаимно обучение за интеграция на младежи в неравностойно положение (комбиниращ предвижданите за разработване „Интеграция на младежи в неравностойно положение по социално-икономически причини“, „Интеграция на ученици с мигрантски произход, от малцинства или страдащи от изключване“ & “Интеграция на деца и младежи бежанци”)
- Модул 4: Дейности за културно и взаимно обучение за равни възможности

- Модул 5: Добри практики в сферата на културното и взаимно обучение от света.

Достъпът до модулите ще се случва през проектния уеб-сайт – www.culpeer.eu.

Онлайн портала CULPEER със свободно достъпни обучителни ресурси по темите на културното и взаимно обучение ще бъде преведен и направен достъпен на езиците на страните партньори и на английски език. Той ще дава достъп до ръководството и съдържанието на учебните модули. Достъпът ще бъде публичен, но ще се предоставя чрез потребителско име и парола. На база на разработените ръководство и учебни модули всички партньори ще отговарят за организирането и провеждането на заявени пилотни курсове от страна на заинтересовани организации и училища както от страните партньори, така и от други страни. Всички разработени материали ще бъдат налични в pdf версии и ще бъдат подкрепени от видео ръководства, аудио материали и допълнителни материали за четене, представени в подходящи (за потребителите и за техните устройства) формати – от сорта на jpeg, tpeg, avi, mp3, mp4, doc, pdf.

Онлайн порталът ще предлага всички налични към момента инструменти на CMS Moodle и ще използва интерактивни елементи и инструменти от сорта на аудио тракове, видео файлове и интернет филми, уеб-връзки, чатове, оценки, работни групи и прочие. Благодарение на тези компоненти, проектният онлайн портал и неговите функционалности ще представлява инструмент за комуникация в рамките на партньорството, със заинтересованите страни и бенефициентите.

Онлайн порталът “CULPEER” ще бъде разработен следвайки концепцията за достъпен обучителен ресурс (ДОР). Той ще има менюта, съдържание и инструменти, достъпни на всички партньорски езици – български, английски, немски, гръцки, италиански и словенски.

Подробни инструкции за използването на портала ще бъдат представени веднага щом той бъде тестван успешно по отношение на функционалност и устойчивост.

5. Заключение

Съществуват различни подходи за комбиниране на взаимно обучение с културни форми на изразяване по ефективен начин за целите на интеграцията на деца и младежи в неравностойно положение по социално-икономически причини или поради малцинствен или мигрантски произход. Изборът на метода зависи от няколко детерминанти на целевата група (възраст, пол, образование, социално-икономически статус, етнически произход), ниво на достъп до целевите групи, рамка на сътрудничеството (структура, участващи организации, училища, публични администрации и прочие), социални, икономически и финансови условия на партньорските организации и страните, в които работят, и особено статуса и произхода на партньорските групи за културно и взаимно обучение.

Културният подход, взаимното обучение и участието на младежите по принцип представляват изключително удобни методи за насърчаване на включването на хора в неравностойно положение. Като имаме предвид, че не всички методи могат да бъдат приложими и полезни за всички ситуации, трябва да признаем, че реализирането на подходите на културно и взаимно обучение в сферата на образованието зависи в голяма степен от националните, регионални и местни условия.

Понастоящем, двата главни образователни подхода са *образование следващо учебен план* и *мултикултурно образование*. Никой от тези два подхода не адресира адекватно проблема на онези малцинствени групи, които традиционно не се справят добре в училище. Споддръжниците на идеята за стриктното съблюдаване на учебния план погрешно смятат, че в резултат от налагането на същия и изискването на по-високи стандарти, всички ученици ще постигат очакваните резултати. От друга страна мултикултурното образование неправилно защитава тезата, че образованието трябва да се фокусира върху културните различия, както по отношение на съдържанието, така и по отношение на формата на неговото представяне. Главният въпрос в културното многообразие и обучение обаче се съдържа във взаимоотношенията между малцинствените култури и водещата култура. Малцинствата, чиито културни особености са противопоставени на водещата култура, срещат по-големи трудности в преодоляването на културните граници в училище.

И тук на сцената излиза един друг подход, различен от всички досегашни предложения, който представлява комбинация от методи за взаимно обучение – млади хора, които се учат едни от други – обхващащи културни дейности. В това отношение, това, което културното и взаимно обучение носи като актив към образователната система, е факта, че то не се стреми да унифицира малцинствата с водещата култура – да накара малцинствата да разберат мнозинството – а да направи водещата култура „прозрачна“, осъзната и оценяваща различните култури в една приятелска среда, в която всички млади участници се чувстват приети и специални, в която аутсайдерите се превръщат в протагонисти с ясно изразени таланти и силни страни, в същото време мотивираща и вдъхновяваща учителите, които фасилитират процеса. Този подход вече промени съзнанието на повечето млади хора и учители, с които е влязъл в контакт и сега трябва да промени съзнанието на болшинството администратори и хора вземащи решения в сферата на образованието.